

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Lausunto

1 (9)

26.10.2022

VTDno-2022-1398

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulaksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulaksi ja siihen liittyviksi laeiksi.

Valtuutettu pitää esityksen tavoitteita kannatettavina. Vammaispalvelut luovat tärkeitä edellytykset toteuttaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa sekä tukevat vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja itsenäistä elämää. Uusi vammaispalvelulaki on pitkään valmistelu uudistus, joka täydentää merkittävällä tavalla sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta vammaisten henkilöiden palvelujärjestelmän osalta. Uusi vammaispalvelulaki sisältäisi nykyisen vammaispalvelulain ja kehitysvammalain perusteella järjestettävät palvelut ja siten selkeyttäisi säädös- ja palvelukokonaisuutta.

YK:n vammaissopimuksen tarkoituksena on kattaa vammaisuuden käsite mahdollisimman laajasti eikä rajata minkäänlaista vammaisuutta sopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Valtuutettu pitää erityisen hyvänä, että oikeus vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin ei perustu tiettyyn diagnoosiin vaan yhteiskunnallisten esteiden aiheuttamiin toimintarajoitteisiin ja niistä johtuvaan tuen tarpeeseen.

Valtuutetulle tulleiden yhteydenottojen perusteella on todettavissa vaara, että vammaispalvelulain mukaisten palveluiden myöntämisessä tulkitaan vammaispalvelulakia puutteellisesti ja liian tiukasti sivuuttaen muun velvoittavan vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta takaavan lainsäädännön. Kuntien tiukka linja palveluiden myöntämisessä liittyy usein kuntien omiin soveltamisohjeisiin, joissa ei välttämättä oteta huomioon relevanttia oikeuskäytäntöä tai sitä tulkitaan tiukasti. Tämä on johtanut siihen, että vammaispalvelulain mukaiset palvelut toteutuvat usein vasta hallinto-oikeuden päätöksien kautta, joka puolestaan voi johtaa alimitoitettuihin palveluihin koska

vain pieni osa päätöksistä päätyy hallinto-oikeuksien ratkaistavaksi. Tämän vuoksi hallituksen esityksellä ja vammaispalvelulain pykäläkohtaisilla perusteluilla on erityinen merkitys hyvinvointialueille palveluiden myöntämiseen liittyvien käytäntöjen muodostumisessa.

Hallituksen esityksessä on ristiriita subjektiivisten oikeuksien ja taloudellisten reunaehtojen välillä

Lakiehdotuksen 6 § (avun ja tuen tarpeeseen vastaavat palvelut ja tukitoimet) määrittelee vammaispalvelulain mukaiset erityispalvelut vammaisen henkilön yksilöllisiin avun ja tuen tarpeisiin vastaaviksi palveluiksi ja tukitoimiksi. Säännöksen mukaan pääosa palveluista kuuluu erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin, kuten nykyisessäkin vammaispalvelulaissa. Tämä ilmaistaan pykälässä muotoilulla ”vammaisella henkilöllä on oikeus”. Tämä tarkoittaa, että vammaisella henkilöllä on näihin palveluihin subjektiivinen oikeus laissa määriteltyjen edellytysten täytyessä. Subjektiivisten oikeuksien lisäksi hyvinvointialue järjestää vammaispalvelulain nojalla määrärahojensa mahdollistamassa laajuudessa yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvia palveluita tai taloudellista tukea. Ehdotetun pykälän mukaan myös määrärahasidonnaisten palveluiden myöntämisen on aina perustuttava yksilölliseen palvelutarpeen arviointiin. 6 §:n mukaan hyvinvointialueen on järjestämislain perusteella huolehdittava siitä, että vammaisille henkilöille tarkoitetut palvelut järjestetään sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisina kuin asiakkaiden tarve edellyttää.

Edellä esitetyn valossa yhdenvertaisuusvaltuutettu on huolestunut hallituksen esitykseen sisään rakennetuista taloudellisista reunaehdoista. Perustelujen valossa (esim. sivulla 47, kohdassa 2.4 nykytilan arviointi / 2.4.3 ikääntymisestä johtuvat toimintarajoitteet) lakiin sisältyvää ikääntymisrajausta perustellaan hallitsemattomalla kustannusten kasvulla, joka puolestaan liittyy ikääntyvän väestön määrän kasvuun. Samoin hallituksen esityksen sivulla 54 (luvussa 3. tavoitteet) rajataan vammaispalvelut heille, joiden vamma / toimintarajoite on ilmennyt ennen ikääntymistä. Vammaispalvelulakiin sitä uudistettaessa on kohdistettu 22 miljoonan euron lisärahoitus (verotuksen invalidivähennyksen poistamisesta säästyvä summa), mitä voidaan pitää varsin vaatimattomana lisäresursointina. Vammaispalvelulaki ei voi subjektiivisten oikeuksien osalta olla säästölaki. Edellä yksilöidyt maininnat hallituksen esityksessä ovat ristiriidassa lain tarkoituksen (VPL 1 §) kanssa.

Hallituksen esityksen kohdassa (2.4.3.) viitataan iäkkäiden henkilöiden mahdollisuuteen saada yksilöllisten tarpeittensa mukaiset palvelut yleislainsäädännön perusteella ja viitataan palveluiden paranemiseen jatkossa. Voidaan perustellusti kysyä, ovatko vanhusten palvelut Suomessa riittäviä ja merkittävästi parantumassa. Valtuutettu ei myöskään pidä realistisena sitä, että sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut, joihin ei ole subjektiivista oikeutta ja jotka ovat suurelta osin tulosidonnaisia, voisivat korvata vammaispalvelulain mukaiset välttämättömät palvelut niille henkilöille, jotka ovat eläneet koko aikuisikänsä vammattomana ja vammautuvat vasta vanhuksina kohdaten merkittäviä toimintarajoitteita esimerkiksi kuulo- tai näkövammaisuuden johdosta. Lisäksi on selvää, että sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla kuten kotihoidolla ym. ei voida taata vammaiselle ikääntyneelle henkilölle oikeutta osallistua yhdenvertaisesti. Nämä palvelut keskittyvät ihmisen kotiin ja ylläpitävät henkilön aivan olennaisia perustarpeita, mutta eivät mahdollista yhdenvertaista ja mielekästä elämää, johon sisältyy oikeus itse päättää vapaa-ajastaan ja esimerkiksi osallistua kulttuuri- tai urheilutapahtumiin yhdenvertaisesti. Liikkumisen tuki, henkilökohtainen apu ja esteettömän asumisen tuki ovat välttämättömiä palveluja vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden toteutumiseksi, iästä riippumatta.

Hallituksen esityksessä (s. 130, kohta 5.1.1.) todetaan ikääntyneiden henkilöiden palvelutarpeesta ja taloudellisesta asemasta seuraavaa:

Vammaispalvelut ovat pääosin maksuttomia, kun taas useimmista sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista peritään tasamaksu tai tuloihin suhteutettu maksu. Siinä mielessä ikääntynyt väestö olisi eriarvoisessa asemassa suhteessa vammaisiin henkilöihin, mutta toisaalta suurimmalla osalla iäkkäistä henkilöistä on kohtuullinen työeläke toisin kuin monilla vammaisilla henkilöillä. Pienituloisilla ja varattomilla on mahdollisuus saada vapautus ainakin osasta maksuja. Lisäksi vammaisilla henkilöillä on usein koko elämän kestävä tai ainakin pitkäaikainen palvelutarve. Sen sijaan iäkkäänä sosiaalipalveluiden piiriin tulevien henkilöiden palvelutarve painottuu yleensä viimeisiin elinvuosiiin. Näillä perusteilla esityksessä on päädytty siihen, että soveltamisalan rajaukseen on perustuslain mukainen oikeutettu peruste ja se voidaan ottaa lakiin.

Kun säädetään vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden välttämättömistä palveluista, joihin henkilöillä on subjektiivinen oikeus silloin kun laissa määritellyt edellytykset täyttyvät, eri ikäisiä vammaisia henkilöitä ei voida kohdella eri tavalla vain perustuen heidän ikäänsä. Tämä on yhdenvertaisuuslain, Suomessa suoraan lainsäädännön voimassa olevan YK:n vammaisyleissopimuksen sekä perustuslain vastaista. Ikääntymisrajaus tulisivin saattaa perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi ja rajoitusta tulee tarkastella perustuslain, yhdenvertaisuuslain sekä YK:n vammaisyleissopimuksen artiklan 5 syrjintäkiellon ja artikla 1 sisältämän vammaisuuden määritelmän näkökulmasta. Nykyiseen esitykseen sisältyvä punninta rajoittuu muutamaankin tekstikappaleeseen luvussa 4 (kohdassa 4.1.1. soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön, s. 54) sekä luvussa 5. (kohdassa 5.1.1. Soveltamisala, s. 130) ja on riittämätöntä.

Vammaispalvelulain soveltamisalasta ja vaikutustenarvioinnista

Esityksessä tunnistetaan aikaisemman lain heikkoudet sekä palveluiden ulkopuolelle jääneet väliinpuotoajaryhmät hyvin ja korjataan lain soveltuvuutta mainiten seuraavat (lukumäärältään varsin pienet) ryhmät: osa kehitysvammaisista henkilöistä ja aiempien lakien väliinpuotoajaryhmät, kuten osa autismin kirjon henkilöistä, aivovammaisista henkilöistä ja varhain alkaneeseen muistisairauteen sairastuneista henkilöistä.

Kuitenkin lakiehdotukseen sisältyvä ikääntymisrajaus ja hallituksen esitykseen kirjatut sitä koskevat tulkintaohjeet ovat kuitenkin varsin selkeäsanaisesti jättämässä välttämättömien vammaispalveluiden ulkopuolelle uusia väliinpuotoajaryhmiä, kuten esimerkiksi ikääntyneenä kuulo- tai näkövammautuneet henkilöt. Perusteluna tällaiselle rajaukselle on esitetty ainoastaan taloudelliset resurssit ja niiden puute.

Hallituksen esityksessä (s. 66, kohta 4.2.1. taloudelliset vaikutukset) todetaan seuraavaa:

Rajaus vaikuttaa merkittävämmiin tulevaisuudessa eli soveltamisalan iäkkäitä henkilöitä koskevaan muotoiluun hillitsee ikärakenteen muutoksesta seuraavaa potentiaalista asiakasmäärien kasvua. Väestön ikääntyessä vammaispalveluiden saajamäärät ja siten myös kustannukset eivät kasva niin paljon kuin ne ilman ikääntymisrajausta saattaisivat kasvaa.

Hallituksen esityksessä (s. 122, kohta 4.2.3.2. sosiaaliset vaikutukset) todetaan seuraavaa:

Väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen muutos siten, että entistä pienempi työikäisten henkilöiden joukko vastaa entistä suuremman iäkkäiden henkilöiden joukon palvelutarpeista, vaikuttaa lain soveltamisalaan. Kaikille iäkkäille henkilöille on mahdotonta tarjota vahvaan subjektiiviseen oikeuteen perustuvia pääosin maksuttomia palveluita ilman, että palveluiden saatavuus ja laatu kärsisi huomattavasti.

Esityksen yhdenvertaisuusarvio on muutoin asianmukainen, lukuun ottamatta asianmukaista yhdenvertaisuusarviota ikääntymisrajauksen osalta. Esitys tyytyy toteamaan vain seuraavaa:

Iäkkäät henkilöt eivät saisi tämän lakiesityksen mukaisia palveluita, jos henkilön avun, tuen tai huolenpidon tarve johtuisi pääasiassa iäkkäänä alkaneesta tyypillisesti iäkkäillä esiintyvistä sairaudesta tai yleisestä vanhuudesta johtuvasta rappeutumisesta taikka heikkoudesta. Heidän välttämättömiin hoidon ja huolenpidon tarpeisiinsa vastattaisiin uudistettuihin sosiaalihuoltolakiin ja vanhuspalvelulakiin perustuvilla palveluilla. (HE s. 127; 4.2.3.3. vaikutukset yhdenvertaisuuteen jakson viimeinen kappale)

Esityksessä jää kokonaan auki se mitä tämä tarkoittaisi kyseiselle ihmisryhmälle ja heidän yhdenvertaisuudelleen. Valiokunnan onkin tärkeää huomioida eri vammaisjärjestöjen esiin tuomat näkökohdat, sillä järjestöt tuntevat jäsenistönsä ja heidän haasteensa parhaiten.

Erityisesti ikääntyneinä näkö- ja kuulovammautuneiden henkilöiden yhdenvertaisuudesta

On erittäin hyvä, että esityksen soveltamisalapykälään 2 § 1-kohtaan on kevään lausuntokierroksen jälkeen lisätty aistivammaiset henkilöt. Aistivammaiset henkilöt eivät ole uusi ryhmä vammaispalveluiden saajina, vaan tähänkin saakka eri tavoin kuulovammaiset henkilöt sekä heikkonäköiset ja sokeat ovat saaneet vammaispalveluita.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää valiokunnan huomiota hallituksen esityksen sivulla 121–124 olevaan taulukkoon otsikon 4.2.3.2. sosiaaliset vaikutukset alla. Taulukko on nimetty seuraavasti: Arvio eri tavoin vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden määrästä ja oikeudesta vammaispalveluihin. Yhdenvertaisuusvaltuutetun huoli on, että kyseistä taulukkoa tullaan käyttämään päätöksentekoa ohjaavana ja niin, että ohitetaan soveltamisalapykälä sekä monia erityispalveluita koskevien pykälien sisältö ja perustelut ja jätetään tiettyjä vammairyhmiä vammaispalvelulain ulkopuolelle. Kyse voi tällöin olla yhdenvertaisuuslaissa kielletystä syrjinnästä.

Taulukosta puuttuvat ensinnäkin osa kuulovammaisista henkilöistä, pääasiassa puhuttua kieltä käyttävät kuulovammaiset henkilöt kuten kuuroutuneet (eli puheenoppimisen jälkeen kuulonsa menettäneet), kuulonäkövammaiset henkilöt sekä erilaisia kuulon apuvälineitä (kuulokoje, sisäkorva- tai aivorunkoistute) käyttävät henkilöt. Valtuutettu esittää huolensa, että nämä ryhmät jäisivät vastaisuudessa vammaispalvelulain mukaisten palveluiden, ennen kaikkea esteettömän asumisen tuen, ulkopuolelle. Yleisimmät aikuisten kuulovammaisten henkilöiden tarvitsemat palvelut ovat nykyisen lain nojalla erilaiset kotiin asennettavat hälytysjärjestelmät, induktiosilmukat ja taloudellinen tuki laitteisiin, joita ei ole saatavilla lääkinnällisenä kuntoutuksena, sopeutumisvalmennus sekä kommunikaatio-opetus. Taulukon käyttäminen soveltamisohjeena saattaa pahimmillaan myös johtaa siihen, että sisäkorvaistutepolulla olevat lapset rajataan vammaispalveluiden ulkopuolelle. Samoin voi käydä ikääntyneille, koska monet kuulovammadiagnoosit ovat eteneviä sairauksia ja vaikeimmat toimintarajoitteet voivat tulla eteen ikääntyneenä. Vammaispalveluiden saaminen ei saa riippua henkilön käyttämästä kielestä (puhuttu tai viitottu kieli) tai kommunikaatiosta tai iästä vaan kaikilla kuulovammaisilla henkilöillä tulee olla mahdollisuus saada vammaispalveluja, jos yksilöllinen tarve sitä vaatii.

Edellä mainitun taulukon lisäksi esityksessä ohjataan myös muissa kohdin rajaamaan soveltamisalaa niin, että ikääntyneenä näkövammautuneiden henkilöiden ei tulisi olla vammaispalveluiden piirissä. Tätä perustellaan näkövammaan johtavien sairauksien korkeaan esiintyvyyteen iän myötä (viittaus käypä hoito suositukseen sivulla 159) sekä uusien näkövammaisten henkilöiden keski-ikäällä (taulukko sivulla 122). Esityksessä ei kuitenkaan ole tehty eroa normaalin ikään liittyvän näön heikentymisen (esim. kaihi) ja näkövammauttavien, usein periytyvien ja yksilöllisesti etenevien sairauksien

(silmänpohjan rappeuma, glaukooma) aiheuttamaan näkövammaisuuden välillä. Ratkaisevaa tulee olla henkilön vamman / toimintarajoitteen suhde yhteiskuntaan tai ympäristöön, ei vamman syntymekanismi tai vammautuneen henkilön ikä. Nykyinen oikeuskäytäntö (KHO:n vuosikirjaratkaisu 2016:197) tunnistaa tämän eron. Oikeustapaus koski yli 80-vuotiaana silmänpohjan rappeumatautiin sairastunutta ja sen johdosta näkövammautuneen henkilön oikeutta henkilökohtaiseen apuun. Ratkaisussa KHO lähtee siitä, että henkilökohtaisen avun saamisen estävä sairaus ei liity ikään vammaispalvelulain tarkoittamalla tavalla vain siksi, että se on puhjennut vanhalla iällä. KHO katsoi asiassa esitetyn lääketieteellisen selvityksen nojalla, ettei silmänpohjan ikärappeuma nimestään huolimatta liity pääasiassa ikään, vaikka sen esiintyvyys on ikääntyneillä huomattavasti yleisempää. Hallituksen esityksessä ei ole kuitenkaan nähty tarvetta viitata kyseiseen ratkaisuun lainkaan.

lökkäänä näkövammautuneiden henkilöiden uhasta jäädä vammaispalveluiden ulkopuolelle on yhdenvertaisuusvaltuutettuun oltu yhteydessä muun muassa HUS:n silmätautien kuntoutuspoliklinikalta ja pidetty erittäin huolestuttavana esityksen rajauksia iäkkäiden näkövammaisten osalta ja paluuta diagnoosikeskeisyyteen silloin kun vammautuminen koskee ikääntyntä henkilöä. Esityksessä mainitulle tulkinnalle ei valtuutetun käsityksen mukaan ole juridista, eikä lääketieteellistä oikeutusta.

Asiakasmaksurasituksen merkittävä kasvu voi olla uhka yhdenvertaisuudelle

Asiakasmaksurasituksen lisääntyminen on hallituksen esityksen selkeä ongelma. Kuljetuspalveluista perittäisiin lähtökohtaisesti aina omavastuu. Vammaispalvelun käyttämiseen tarvittavista eli palveluun pääsemiseksi välttämättömistä kuljetuksista ei tulisi periä maksua. Ne tulisi asiakasmaksulaissa säätää maksuttomiksi. Osittain asiakasmaksukysymys liittyy myös lain toissijaisuuteen suhteessa sosiaalihuoltolakiin ja sen korostamiseen hallituksen esityksessä.

Nykyisin kehitysvammalain mukaisia maksuttomia sosiaalipalveluita ovat olleet esimerkiksi erityishuollon saamiseksi kuuluvat välttämättömät kuljetukset. Esityksen mukaan hyvinvointialue voisi jatkossa periä liikkumisen tuen palveluista enintään julkisen liikenteen maksuja vastaavan maksun. Tämän seurauksena esimerkiksi nykyisin kehitysvammalain mukaisissa työ- ja päivätoiminnassa käyvien henkilöiden maksurasitus kasvaisi

huomattavasti asiakasmaksujen vuoksi. Kustannusten kasvu kohdistuisi usein jo valmiiksi vaikeassa taloudellisessa tilanteessa oleville henkilöille ja pienituloisille perheille. Pahimmillaan maksurasituksen kasvu johtaa näiden palveluiden alimitoitettuun käyttöön, jolla puolestaan on pitkän aikavälin vaikutuksia henkilöiden terveyteen ja sitä kautta julkisten menojen kasvuun. Uudistus ei saisi johtaa siihen, että nykyiset kehitysvammalain mukaiset erityishuollon palvelut heikkenevät tai muuttuvat maksullisiksi.

Vapaa-ajan apu tulee turvata yhdenvertaisesti kaikille vammaisille henkilöille (VPL 9 § ja 12 §)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on jo aikaisemmassa lausunnossaan kiinnittänyt huomiota lakiehdotukseen sisältyvään henkilökohtaisen avun voimavaraedellytykseen ja sen ongelmallisuuteen YK:n vammaisyleissopimuksen artikloiden ja yleiskommenttien valossa. Hallituksen esitystä on täydennetty nyt joltain osin myös muulla kuin KHO:n ratkaisukäytännöllä ja hallituksen esityksessä mainitaan nyt esim. Suomea koskeva YK:n vammaiskomitean tuore ratkaisu CRPD/C/26/D/46/2018. Ratkaisussa komitea edellytti, että myös vahvinta tukea tarvitsevien ihmisten tulee yhdenvertaisesti muiden kanssa saada henkilökohtaista apua, tai vähintään aivan vastaavaa palvelua. Esitys sisältää uutena palveluna erityisen osallisuuden tuen (VPL 12 § ja 13 §), jonka vähimmäismääräksi ehdotetaan 20 tuntia kuukaudessa. Henkilökohtaisen avun osalta vastaava vähimmäismäärä henkilökohtaista apua vuorovaikutukseen, vapaa-ajan toimintaan ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen on 30 tuntia kuukaudessa. Erityisen osallisuuden tuki tulee säätää tuntimäärältään ja heti lain voimaantultua yhtä kattavaksi ja vahvaksi palveluksi kuin henkilökohtainen apu vapaa-ajalle. Vain näin voidaan varmistaa eri tavalla vammaisten henkilöiden keskinäinen yhdenvertaisuus sekä myös voimavaraedellytyksen ulkopuolelle jäävien vammaisten henkilöiden yhdenvertaiset mahdollisuudet vapaa-ajan toimintaan ja osallisuuteen.

Joustavat ja luotettavat vammaispalvelut ovat merkittävässä roolissa vammaisten henkilöiden työelämäosallisuuden edistämisessä

Valtuutettu on jo aiemmin tämän lain valmistelussa lausunut, että uuden vammaispalvelulain säännöksissä ja perusteluissa on varsin vähän käsitelty vammaisten henkilöiden työelämäosallisuutta ja yrittäjäyysmahdollisuuksia. Vammaispalvelulain 1 §:n perusteluissa on avattu 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuja osallisuuden ja osallistumisen käsitteitä, mutta tässä

yhteydessä olisi hyvä, jos osallisuutta käsiteltäisiin eri elämänalueiden kannalta. Vammaisten henkilöiden työelämäosallisuuden mahdollistamisen ja vahvistamisen tulisi kuitenkin olla vammaispalvelulain ja sen eri palveluiden läpäisevä teema. Nyt työelämäosallisuusnäkökulma huomioidaan vammaispalvelulain perusteluissa lähinnä vain liikkumisen tuen ja päivätoiminnan kohdalla. Vaihtoehtoisesti lain tarkoitusta koskevassa pykälässä työelämäosallisuuden ja opiskelun maininta kohdistaisi huomiota vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden edistämiseen, ei ainoastaan vammaisten henkilöiden kesken vaan myös suhteessa vammattomiin henkilöihin.

Yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua työelämään niin työntekijänä kuin yrittäjänäkin tulisi myös ottaa huomioon yksittäisiä palveluja myönnettäessä. Tämä tarkoittaa, että vammaispalveluiden käytänteiden ja järjestämistapojen on joustettava, jotta yrittäjäyys ja työnteko on vammaiselle henkilölle tosiasiallisesti mahdollista. Tarvittaessa lakia sovellettaessa on otettava käyttöön yhdenvertaisuuslain mukaiset kohtuulliset mukautukset tai positiivinen erityiskohtelu.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

Ylitarkastaja

Elli Björkberg